

Valta muistitietotutkimuksessa

Käsittelen tässä artikkelissa haastatteluja tekevän muistitietotutkijan kohtamia eettisiä ongelmia, jotka liittyvät valtaan ja auktoriteettiin tutkimuksen eri vaiheissa. Tarkastelen sitä, missä ja miten tutkija ja haastateltava voivat (väärin)käyttää valtaansa. Valaisen asiaa omiin kenttäkokemuksiini perustuvien esimerkein. Osoitan, että haastattelutilanteessa kumpikin osapuoli voi käyttää valtaa toiseen mutta vaikuttaa samalla myös tulevien tutkijoiden mahdollisuuksiin käyttää tuottamaansa aineistoa. Pohdintoihini ovat vaikuttaneet paljon useat feministitutkijat, jotka ovat kiinnittäneet huomiota vallan epätasapainoon tutkimuksessa.

Johdanto

Tällä artikkelilla osallistun keskusteluun, joka koskee vallankäyttöä muistitietotutkimuksessa.¹ Koska olen esitellyt pohdintojani kansainvälisessä nais-tutkimuskongressissa, ovat feministitutkijat saaneet niissä keskeisen sijan, ja se heillä on tässäkin artikkelissa. Tutkijan kohtaamien eettisten ongelmien kirjo on kokonaisuudessaan niin laaja, että yhdessä kirjoituksessa voin puuttua vain yhteen asiakokonaisuuteen: keskityn tutkija-haastattelijan ja kertoja-haastateltavan vallankäyttöön.² Tiedeyhteisö portinvartijoinen – tieteellisine

¹ Artikkelini perustuu esitelmiin, jotka olen pitänyt elokuussa 2005 Turussa VIII pohjoismaisessa naishistorian kongressissa KÖN & KUNSKAP teemaryhmässä *Ethics and the role of researcher in history-writing* sekä marraskuussa 2006 Helsingissä kansainvälisessä *Memory and Narration* -symposiumissa. Koska osoitin alkuperäiset esitykseni kansainväliselle kuulijakunnalle, viittasin niissä etupäässä kansainvälisiin julkaisuihin. Tähän artikkeliin olen lisännyt muutamia viitteitä suomenkielisiin julkaisuihin. Artikkelini jo valmistuttua olen havainnut, että Linda Shopes on kirjoittanut *Handbook of Oral History* -teoksessa (2006) tutkijan laillisista ja eettisistä ongelmista paljolti U.S. Oral History Associationin ohjeisiin nojautuen. Hän on käsitellyt kirjoituksessaan myös valtakysymyksiä ja esittänyt niistä varsin samansuuntaisia näkemyksiä kuin minä.

² Esim. folkloristi Armi Pekkala on *Tutkijat kentällä* -teoksessa tarkastellut monipuolisesti kulttuurien tutkijan eettisiä kysymyksiä (2003).

auktoriteetteineen, rahoittajineen ja julkaisuineen – ja jopa lukeva yleisökin voivat toki jossain määrin vaikuttaa tutkijan työhön, mutta tutkijan oletetaan olevan viime kädessä vastuussa tekemisistään aiheen valinnasta lopullisen tekstin julkaisemiseen ja julkaisun levittämiseen asti. (Portelli 1991, 56, 57.)

Voidaan silti kysyä: Kuka määrää tutkimusaiheen? Kuka suunnittelee tutkimuksen? Kuka asettaa ongelmat ja valitsee lähestymistavan? Kuka määrää, mitä asioita ja miten haastatteluissa käsitellään? Kenen ääni ja tulkinnat kuuluvat lopullisessa tekstissä? Ovatko ohjat tutkijan vai ehkä haastateltavan käsissä? Nämä kysymykset ovat tuttuja kaikille muistitietotutkimusta tekeville, mm. antropologeille, etnologeille, folkloristeille, historioitsijoille ja sosiologeille. Ennen kuin paneudun tutkijan ja haastateltavan välisiin valtaongelmiin, selostan lyhyesti sitä arvostelua, jonka feministitutkijat ovat kohdistaneet perinteiseen haastattelumalliin.³

Maskulinistisesta haastattelumallista empaattiseen malliin

Feministitutkijat ovat ensimmäisten joukossa osoittaneet niitä eettisiä ongelmia, joita saattaa syntyä haastatteluja hyödyntävässä tutkimuksessa. 1970-luvulta lähtien he ovat muistuttaneet epätasa-arvosta ja hyväksikäytöstä sekä haastateltavien pettämisestä. He ovat keskustelleet myös vallan vinoutumisesta haastattelutilanteesta ja aineiston tulkinnassa. (Ks. esim. Ann Oakley 1981 ja Sherna Berger Gluck & Daphne Patai 1991.) Tunnettu naistutkija ja lingvisti Daphne Patai on jopa väittänyt, että esineellistäminen, toisten ihmisten hyväksikäyttäminen ja suoranainen väärinkäyttö, on sisäänrakennettu lähes kaikkiin tutkimushankkeisiin, joissa toimitaan elävien ihmisten kanssa (Patai 1991, 139). Feministien pohdinnat ovat havahduttaneet muidenkin alojen tutkijoita.

Vielä 1970-luvulla, jolloin naistutkijat aloittivat arvostelunsa, haastattelututkimuksia hallitsi ”maskulinistiseksi” nimitetty malli. Vuonna 1979 kaksi lingvistiä, Gunther Kress ja Roger Fowler totesivat artikkelissaan *Interviews*, että kommunikaatitilanne on tavallisesti epäsymmetrinen: jommallakummalla osallistujalla on enemmän auktoriteettia kuin toisella. He sanoivat myös, että vallan epätasainen jakautuminen näyttää olevan haastatteluille ominaista, sillä osapuolilla on erilaiset tavoitteet, status ja rooli. Sitä paitsi Kress ja Fowler kyseenalaistivat kaiken läheisyyden, yhteenkuuluvuu-

³ Dialogisen antropologian myötä ovat myös folkloristit arvioineet uudelleen haastattelussa tuotettua tietoa 1970-luvulta lähtien. Menetelmästä ovat Suomessa kirjoittaneet mm. Maria Vasenkari artikkelissaan *Mitä se sanoo? Mistä se kertoo?* Dialoginen näkökulma kenttätyöaineiston tuottamiseen (1996) sekä Maria Vasenkari ja Armi Pekkala yhteisartikkelissaan *Dialogic Methodology* (2000).

dentunteen ja yhteistyön mahdollisuuden haastattelukeskusteluissa. (Kress & Fowler 1979, 63.) He kuvasivat haastattelutilannetta näin:

Hän [tutkija] hallitsee haastattelun kulkua: hän aloittaa sen, hänellä on oikeus kysellä ja hänellä on yksinoikeus lopettaa se. Valitsemalla kysymyksensä hän valitsee keskusteluaiheet ja ... hänellä on etuoikeus tehdä sellaisia kysymyksiä, ettei mitään uutta informaatiota synny. Haastateltava saa vain harvoin ja silloinkin erityisluvalla kysyä jotakin, ja tuo oikeus on usein pelkästään nimellinen. Haastattelijä voi silloinkin kieltäytyä vastaamasta ... kuitenkin suurin synti, johon haastateltava voi syyllistyä, on, ettei hän onnistu vastaamaan tai poikkeaa kysymyksen suunnasta. (Kress & Fowler 1979, 63. Olen itse kääntänyt tekstin.)

Samoihin aikoihin feministitutkijat – sosiologi Ann Oakley etunenässä – alkoivat kyseenalaistaa tällaista perinteistä miehistä haastattelumallia, jossa haastattelijä on autoritaarinen, hallittu, näennäisen neutraali ja mekaaninen tutkijan tiedonkeruunstrumentti ja haastateltava vain passiivinen tiedon tuottaja (ks. erit. Oakleyn *Interviewing Women*, 1979). Omissa tutkimuksissaan Oakley korvasi maskulinistisen mallin empatian ja vastavuoroisuuden mallilla. Hän oli varma siitä, ettei haastattelijä voinut olla neutraali ja etäinen eikä haastattelijan myöskään haluttu olevan sellainen. Hän väitti, että hänen menettelytapansa, jota hän nimitti sisaruudeksi (*sisterhood*), tuotti paremman tutkimusprosessin ja myös parempia tuloksia. (Oakley 1981, 30–61; ks. myös Stacey 1991, 112–113.) Useat muistitietotutkijat, mm. Alessandro Portelli sekä Herbert ja Irene Rubin ovat rohkaisseet haastattelijaita avoimuuteen ja keskustelevuuteen, jopa kertomaan jotakin itsestäänkin, jos kertoja kysyy (Portelli 1997, 62; Rubin & Rubin 2005, 34, 83).

Eräät feministitutkijat uskoivat oitis toiveikkaina, että muistitietotutkimus, joka sallii vuorovaikutteisuuden, lopettaisi naisten hyväksikäytön tutkimuskohteina (Klein 1983, 95). Mutta toiset olivat melko kyynisiä. Esimerkiksi vuonna 1991 ilmestyneessä artikkelikokoelmassa *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History* sosiologi Judith Stacey pohtii, peittääkö etnografinen lähestymistapa – kunnioittaessaan tutkimuskohdettaan enemmän kuin aikaisemmin on ollut tapana ja pitäessään kohdettaan tutkijan kanssa tasavertaisena – alleen vielä syvempiä ja vaarallisempia hyväksikäytön muotoja kuin positivistisempi ja abstraktimpi maskulinistinen tutkimusmenetelmä. Lisäksi hän huomauttaa, että tutkimuskohteiden kytkeminen entistä tiukemmin tutkimusprosessiin saattaisi altistaa tutkittavat entistä vakavammin etnografian manipuloinnille ja väärinkäytölle. (Stacey 1991, 113–114.)

Daphne Patai puolestaan tähdentää samassa teoksessa, että pitkien henkilökohtaisten kertomusten kokoaminen synnyttää läheisyyttä – tai ainakin kuvitelman läheisyydestä – joka hämärtää tutkimuksen ja henkilökohtaisten suhteiden välistä selvää rajaa (Patai 1991, 142). Hän on eri mieltä kuin Jack

C. Douglas, joka kirjoitti vuonna 1979 ihmistutkimuksen eettisiä ongelmia pohkiessaan, että ystävyysuhteet ja tutkimussuhteet ovat luonteeltaan erilaisia ja että tutkijalla on vähemmän sosiaalisia sitoumuksia tutkimuskohteilleen kuin ystävilleen, koska suhde tutkittaviin ei ole yleensä yhtä läheinen kuin ystävyysuhde (Douglas 1979, 27–29).

Kressin and Fowlerin kuvaus haastattelutilanteesta päti pitkään heidän artikkelinsa julkaisemisen jälkeenkin, mutta nykyisin se on vain hälyttävä irtokuva muistitietohaastattelusta, jossa tutkija käyttää väärin valtaansa. Nykyisin haastattelijan ja haastateltavan oletetaan kohtaavan toisensa ja keskustelevan tasavertaisina sekä tuottavan yhdessä sen aineiston, jota tutkija myöhemmin käyttää lähteenään (ks. esim. Portelli 1991). Riippuu pääasiassa haastattelijasta, toteutuuko tämä ihanne. Pahimmassa tapauksessa haastattelusta voi vieläkin tulla valtataistelun areena. – Siirryn nyt käsittelemään muistitietotutkimuksen eri vaiheissa ilmeneviä valtaongelmia.

Tutkimusprosessin alku ja aineiston tuottaminen

Vaikka tutkija kontrolloi koko muistitietotutkimusprosessia, voi haastateltavakin vaikuttaa sen eri vaiheisiin. Molemmat osapuolet voivat käyttää valtaa toisiinsa ja haastattelutilanteessa tuotettuun aineistoon mutta myös tulevien tutkijoiden mahdollisuuksiin saada tietoa ja tehdä tulkintoja. He voivat myös määrätä, kenen ääni kuuluu lopullisessa julkaisussa. Tutkijasta riippuu, pyytääkö hän valitsemiaan haastateltavia osallistumaan myös tutkimushankkeensa suunnitteluun. Myönteisessä tapauksessa kertojat voivat vaikuttaa ainakin tutkimusongelman muotoiluun, vaikeivät pääsisi valitsemaan tutkimusaihetta ja tarkastelunäkökulmaa. Lisäksi avaintiedonantaja⁴ voi ennen varsinaista kenttätyötä tehtävissä esihaastatelussa auttaa tutkijaa muotoilemaan sekä tutkimus- että haastattelukysymyksiään.

Avainkertojalla on tahtoessaan mahdollisuus käyttää asemaansa väärin; hän voi kontrolloida haastateltavien valintaa; hän voi todeta tutkijalle, ketä täytyy ehdottomasti haastatella, ja jopa estää tutkijaa haastattelemasta joitakin henkilöitä unohtamalla mainita heidät. Tilanteessa, jossa tutkija ei tunne yhtään mahdollista haastateltavaa, hän on täysin avainkertojan armoilla. Mutta jos mahdollisia haastateltavia on yllin kyllin, tutkija joutuu valitsemaan. Jos tutkija poimii haastateltavikseen tietoisesti ja tahallisesti vain omia

⁴ Olen samaa mieltä kuin Ann Oakley (1991, 58, viite 6), jonka mielestä *informantti eli tiedonantaja* viittaa siihen, että haastattelija yrittää saada haastateltava kertomaan – hieman vastentahtoisesti – tarkkaan varjelluista tai vaarallisista salaisuuksista. Alessandro Portelli myöntää käyttäneensä *informantti*-termiä pitkään ajattelematta sen sivumerkityksiä, kunnes Louisa Passerini ne hänelle osoitti. Nykyisin hän käyttää *haastateltavan* lisäksi nimityksiä *kertoja* ja *puhuja*. Myös Stephen Caunce pitää *informanttia* kyseenalaisena terminä (1994, 144).

näkemyksiään edustavia henkilöitä, hän voi ohjata tuloksiaan vinoon jo alusta alkaen vastoin hyvää tieteellistä käytäntöä.⁵

Yleensä ihmiset osallistuvat mielellään tutkimushaastatteluihin, mutta heidän vaikuttimensa vaihtelevat: eräät haluavat vilpittömästi auttaa tutkijaa; toisille taas on tärkeää haastattelun tuoma ajankulu, arvostus tai julkisuus; jotkut haluavat kertoa ”totuuden”; muutamat käyttävät tutkijaa eräänlaisena terapeutina. Jos kertojat käyttävät haastattelijaa⁶ ja haastattelua vain omien tarpeidensa tyydyttämiseen tuottamatta tutkijan tarvitsemää aineistoa, he käyttävät tieteen tahtoon tai tietämättään väärin omaa valtaansa ja tuhlaavat tutkijan aikaa. Silloin kun kertojat tekevät aidosti yhteistyötä tutkijan kanssa, ei heidän mahdollisilla motiiveillaan ole mielestäni merkitystä.

Tutkimuksen yleisten eettisten periaatteiden mukaan kaikkeen tutkimukseen – siis myös muistitietohistoriatutkimukseen – osallistumisen on oltava vapaaehtoista: tutkija ei saa pakottaa ketään tulemaan mukaan mihinkään tieteelliseen hankkeeseen. Tutkijan velvollisuus on kertoa jo etukäteen mahdollisille haastateltaville hankkeen tarkoituksesta, rahoittajista, haastattelujen aihepiiristä, haastatteluihin kuluva ajasta ja tutkimuksen mahdollisista, ennustettavista seurauksista,⁷ jotta he voivat päättää itsenäisesti osallistumisestaan eli antaa ”tietoon perustuvan suostumuksen” (*informed consent*). (Tutkittavien informoinnista ks. Kuula 2006, 99–133.) Jos tutkija ei anna tarpeellista taustainformaatiota, hän menettelee tietenkin väärin, ja hän toimii suorastaan häikäilemättömästi, jos hän taivuttelee mahdollisia haastateltavia mukaan tutkimukseen vetoamalla joko omaan tai tutkimuslaitoksensa auktoriteettiin. Kyseenalaiselta kuulostaa myös haastateltavien houkutteleva raha- tai muilla aineellisilla palkkioilla – tosin niitäkin on käytetty varsinkin vieraita kulttuureita tutkittaessa.

Kun henkilö riittävät taustatiedot saatuaan suostuu osallistumaan haastattelututkimukseen, hän hyväksyy myös sen, että tutkija ohjaa ja kontrolloi haastattelua kysymyksillään, mikä ei kuitenkaan merkitse sitä, että haastattelija saisi määrätä vastausten asiasisällön tai kertojan näkemyksiä ja mielipiteitä. Antoisa muistitieto-haastattelu ei ole mikään kuulustelu, vaan se etenee haastateltavan ehdoilla, sen mukaan, mitä haastateltava haluaa kertoa. Se sallii myös kertomisen juuri sillä tavalla, millä haastateltava on oppinut asioista kertomaan. (Ks. Portelli 1991, 54.)

Uskontotieteilijä Outi Fingerroos on todennut omista haastateltavistaan, että nämä vaikuttivat aktiivisesti haastattelun kulkuun ja kerättävän aineiston

⁵ Ks. esim. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen* (2002) ja Kuula 2006.

⁶ Oletan tässä artikkelissa, että tutkija itse haastattelee, ja käytän sen vuoksi *tutkijaa* ja *haastattelijaa* synonyymeina.

⁷ Esim. Daphne Patai (1991, 137) toteaa, että tutkija ei pysty kontrolloimaan menettelytapojensa mahdollisia seurauksia eikä tutkimustulostensa vaikutuksia.

sisältöön. He ohjasivat ja opettivat haastattelijaa, testasivat tämän paikallistuntemusta, punnitsivat hänen eläytymiskykyään, arvioivat haastattelutilanteen kulkua ja rooliaan muistelijana sekä valitsivat puheenaiheita ja esittivät erilaisia kysymyksiä. Fingerroos huomauttaa, että haastateltavilla ”on paljon valtaa säädellä sitä, mitä he haluavat kertoa tai pitävät kertomisen arvoisena”. (Fingerroos 2003, 204, 205.)

Feministitutkijat kuten Kristina Minister tähdentävät feministisen intersubjektiivisen muistitietotutkimuksen tärkeyttä; sellaisessa tutkimuksessa kysymykset sinkoilevat kumpaankin suuntaan, ja kertoja voi kysellä haastattelijalta tutkimushankkeesta ja tutkijasta itsestäänkin. Toisaalta hän huomauttaa myös, että luokka, ikä, etnisyys sekä kulttuuriset seikat kuten koulutus, puhe ja vaatetus synnyttävät helposti hierarkiaa, joka estää avoimuuden. (Minister 1991, 36–38.) Myös Alessandro Portelli pitää luontevana sitä, että haastattelijat kertoo jotakin itsestään (Portelli 1997, 12). – Omissa haastattelututkimuksissani en ole välttänyt luontevaa henkilökohtaista ajatustenvaihtoa. Olen kuitenkin koettanut säästää yksityisasiat haastattelun loppuvaiheeseen, jolloin kertojat usein tarjoavat kahvia. (Ks. myös Caunce 1994, 145.) Jokseenkin jokaisessa kohtaamisessa tutkija ja kertoja löytävät yhteisiä kiinnostuksen kohteita.

Kysyjän ja kertojan valta

Hyvässä muistitieto-haastattelussa pätevät yhteisön yleisesti hyväksymät kanssakäymis- ja kohteliaisuustavat (ks. esim. Portelli 1997, 60–64). Tärkeää on, että tutkija kuuntelee valppaasti ja osoittaa arvostavansa kertojaa sekä tämän kokemuksia ja näkemyksiä eikä käytä väärin auktoriteettiasemaansa. Kaikki painostaminen ja pakottaminen on väärin. Tutkija ei saa vaatia haastateltavaa puhumaan asioista, esim. uskonnosta, politiikasta tai seksuaalisuudesta, jos tämä haluaa niistä vaieta. Hän ei saa myöskään nolata haastateltavaa kysymällä yhä uudelleen asioista, joista tämä ei ilmiselvästi tiedä mitään. (Thompson 1982, 17, 126, 165, 178, 179; Portelli 1997, 61; Le Compte 1999, 24, 55, 64–65; Stuhlmiller 2001, 67.) Vaikka esimerkiksi Alessandro Portelli on sitä mieltä, että kriittinen, haastava ja jopa (kunnioittavasti) vastustava haastattelijat voi saada haastateltavan kertomaan hyvin henkilökohtaisia asioita, uskomuksia ja kokemuksia (Portelli 1997, 12), ei tutkija saa haastatellesaan ryhtyä tieteen tahtoon arvostelemaan tai tuomitsemaan kertojan näkemyksiä ja toimintaa (ks. myös Rossi 2003b).

On selviö, ettei tutkija tee kysymyksiä, jotka panevat sanoja kertojan suuhun. Hän ei myöskään tee sellaisia kysymyksiä, joihin voi vastata pelkästään sanomalla kyllä tai ei, sillä tällaiset vastaukset eivät anna mitään uutta tietoa. Ammattinsa taitava tutkija pyrkii esittämään kaikki kysymykset kaikille

haastateltaville, jotteivät kertojien erilaiset käsitykset ja kokemukset jäisi piiloon. Kuitenkaan kysymysten ei tarvitse olla jäykästi samassa muodossa,⁸ vaikka yhteiskuntatieteissä usein vaaditaankin haastattelukysymysten standardoitua muotoa. Varsinkin, jos tutkija tietää kertojalla olevan hänen omista käsityksistään poikkeavia näkemyksiä, hänen on syytä varmistua siitä, että ne pääsevät kuuluville (Borland 1991, passim).

Luontevassa muistitietohaastattelussa kuten tavallisessa keskustelussakin osapuolet voivat silloin tällöin keskeyttää toisensa pyrkimättä hallitsemaan tilannetta. Mutta ei enää ole luontevaa keskustelua, että tutkija katkaisee haastateltavan puheen estäen kertojaa ilmaisemasta mielipiteensä tai esittämästä asiaansa loppuun. On varsin tavallista, että tutkija estää haastateltavaa puhumasta asioista, jotka näyttävät epärelevanteilta ja jotka eivät kuulu varsinaisesti tutkimushakkeen aihepiiriin. Kuitenkin ne voivat olla kertojalle itselleen hyvin merkityksellisiä. Usein tällaisten ”syrjähyppyjen” salliminen on tutkijan ja kertojan keskinäisen luottamuksen ja haastattelun ilmapiirin kannalta niin tärkeää, että muutaman minuutin investointi tutkimuksen kannalta arvottomiin seikkoihin voi osoittautua myöhemmin kullan arvoiseksi. (Ks. myös Counce 1994, 148, 149–150; Portelli 1997, 10.) – Omissa haastatteluisiani olen havainnut, että iäkkäät miehet ovat halunneet kertoa myös sotamuistojaan riippumatta siitä, mitä haastattelun on määrä käsitellä (ks. myös Portelli 1997, 7). Mutta saatuaan kertoa tärkeät kokemuksensa he ovat vastanneet tyytyväisinä ja mielellään esittämiini kysymyksiin. Jos olisin kieltänyt kuuntelemasta sotamuistoja, kertojat olisivat saattaneet puolestaan kieltäytyä koko haastattelusta tai vastailleet ylimalkaisesti ja vastentahtoisesti.

Jos tutkija kuuntelee kertojaa hajamielisenä, hän osoittaa huonoja tapoja, mutta näin hän voi myös tahallaan väärinkäyttää valtaansa ja loukata välinpitämättömyydellään haastateltavaa. Sitä paitsi hän saattaa menettää arvokasta tietoa, kun hän ei huomaa kerronnasta vihjeitä, jotka ohjaisivat häntä tekemään uusia, tarkentavia kysymyksiä.

Eräissä feministisissä haastattelututkimushankkeissa on tutkittavien ”tietoisuuden nostaminen” ollut julkilausuttu tavoite, mutta nykyisin useimmat tutkijat tuomitsevat kaikki yritykset vaikuttaa haastateltavien ajatuksiin. Ranskalainen lingvisti ja kirjallisuuden tutkija Marie-Françoise Chanfrault-Duchet sanoo, että tuollaiset yritykset olisivat ”a kind of savage social therapy”. Hänen mielestään kaikkien tietoisuutta herättävien yritysten on tapahduttava vasta varsinaisen tutkimuksen jälkeen. (Chanfrault-Duchet 1991, 89.) Daphne Patain käsitykset ovat samansuuntaisia. Hänen mielestään tutkija, joka ryhtyy tyrkyttämään omia poliittisia käsityksiään tutkimushaastat-

⁸ Haastattelukysymyksistä ks. esim. Thompson 2000, 228–232; Rubin & Rubin 2005.

telussa, osoittaa epäkunnioittavaa ylimielisyyttä. Sitä paitsi tällainen tutkija pettää tutkittavien luottamuksen. (Patai 1991, 148.)

Haastattelutilanteissa voi kertojakin käyttää valtaa monella tavalla. Varsinkin, jos tutkija joutuu haastattelemaan ”ylöspäin” eli vaikkapa liike-elämän, tieteen tai politiikan eliittiin kuuluvia henkilöitä, hän voi huomata vallan heilahtavan haastateltavan puolelle riippumatta hänen käyttämistään tutkimustaktiikoista. Myös eliittiin kuuluvien naisten on havaittu olevan haastateltaessa tylyjä, kovapintaisia ja muodollisia. (Desmond 2004, 265; ks. myös Counce 1994, 147.)

Henkilö, joka ei ole johtavassa asemassa, käyttäytyy harvoin hallitsevasti haastattelutilanteessa, mutta hänkin voi käyttää tietoisesti samoja kontrollikeinoja kuin eliitin edustaja. Hän voi saapua myöhässä sovittuun tapaamiseen ja panna tutkijan odottamaan tai hän voi lyhentää haastatteluajan sovituksista, jolloin kaikkia tutkimukseen liittyviä asioita ei ehditä käsitellä. (Desmond 2004, 266.) Vaikeneminen on myös tehokas vallankäytön keino. Kertoja voi jättää tahallaan vastaamatta joihinkin kysymyksiin tai hän voi vastata johonkin sellaiseen kysymykseen, jota haastattelija ei ole esittänyt. Hän voi myös täysin syrjäyttää tutkijan kysymykset ja kertoa vain niistä asioista, jotka kiinnostavat häntä. Tutkijaa miellyttääkseen hän voi puhua asioista, joista ei välttämättä tiedä mitään, mutta keksii tarinoita omasta päästään tai toistaa kirjoista lukemaansa.

Toisaalta on myös mahdollista, että kertoja kiusallaan kieltäytyy kertomasta joistakin asioista, vaikeivät ne olisi millään tavalla arkaluonteisia, tai antaa tieteen tahtoen paikkansa pitämättömiä tietoja asioista, tapahtumista tai ihmisistä. Tämä osoittaa, että haastatteluilmapiirissä sekä tutkijan ja kertojan välisessä suhteessa on jotakin vialla. Tutkijan tehtävä on pyrkiä luomaan luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri, jossa kertoja uskaltaa tarvittaessa tunnustaa tietämättömyytensä ja jossa hänen ei tarvitse yrittää piilottaa tietoja tai valehdella. – Omissa haastatteluissani olen huomannut saman seikan kuin eräät muutkin tutkijat: silloin tällöin haastateltavat kaunistelevat asioita eli esittävät ne itsensä kannalta suotuisasti, mutta hyvin harvoin he kertovat suoranaisia valheita (ks. esim. Pekkinen 1999, 127).

Talteen nauhalle ja paperille

Vaikka haastattelumalli on 1970-luvun jälkeen muuttunut autoritaarisesta keskustelevalaksi, tutkija yleensä hallitsee haastattelun aloittamista ja lopettamista (Portelli 1991, 54, 56; Portelli 1997, 9). Kuitenkin kertoja voi kieltää ääni- tai videonauhoittamisen kokonaan tai osittain, mikä tutkijan on hyväksyttävä (Thompson 1982, 176; Thompson 2000, 232; Desmond 2004, 265–266; Rubin & Rubin 2005, 98). Toisaalta tutkija voi omin luvin ja kertojan

tietämättä jättää tallentamatta sellaisia keskustelun osia, jotka eivät sovi hänen ennakkokäsityksiinsä, mutta jotka ovat kerronnan kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta tärkeitä. – Käsittääkseni ihmiset eivät kiellä nauhoittamista kiusallaan, vaan he ovat niin ujoja, etteivät halua äänensä (ja kuvansa) tallentuvan jälkipolville. Mutta tutkijan on saatava kertojalta lupa tehdä muistiinpanoja ainakin käsin, jotta haastattelemisessa olisi yleensä mieltä.

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteissä oli aikaisemmin tavallista havainnoida ja haastatella ihmisiä niin, etteivät nämä tienneet olevansa mukana tutkimuksessa. Sitä paitsi sovituisinkin haastatteluissa tutkijat merkitsivät luvatta muistiin myös ne tiedot, joita kertoja antoi varsinaisen haastattelun ulkopuolella. Nykyiset muistitietotutkijat pitävät tällaista menettelyä pöyristyttävänä. Vallitsevan käsityksen mukaan mitään ei saa tallentaa kertojan tietämättä ja ilman hänen lupaansa. (Rubin & Rubin 2005, 112.)

Eräät haastateltavat ovat suostuneet siihen, että haastattelu nauhoitetaan, mutta nauhat tuhotaan purkamisen eli tekstintämisen⁹ jälkeen. Tämäkin vaihtoehto on parempi kuin käsin muistiin merkitseminen, vaikka kertoja tuleeikin silloin – ehkä tiedostamattaan – estäneeksi tulevia tutkijoita kuuntelemasta alkuperäisiä nauhoituksia epäröinteineen, toistoineen, painotuksineen ja nopeuden vaihteluineen. Tähän voi tutkijakin pyrkiä hävittämällä omaaloitteisesti alkuperäiset äänitteet. – Minun on tunnustettava, että erällä haastattelumatkallani olen tahallani tuhonnut useita alkuperäisiä äänitteitä. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole ollut estää kollegoja kuuntelemasta tallenteitani, vaan olen joutunut käyttämään samoja nauhoja useaan kertaan, kun olenkin saanut haastella kertojaa useamman kerran, kuin olimme alkujaan sopineet. Myöhemmin haastattelemaan lähtiessäni olen koettanut ottaa mukaani tarpeeksi monta kasettia tai levykettä.

Lienee erittäin harvinaista, että kertoja kieltää haastattelun jälkeen sekä nauhoituksen tekstintämisen että tallentamisen. Mutta näinkin on minulle käynyt. Eräs haastateltava oli edustamansa yhteisön ainoa elossa oleva jäsen, ja juuri siksi halusin häntä haastatella. Kahden tunnin ajan hän kertoi luottamuksellisesti ja yksityiskohtaisesti kokemuksistaan. Kun sitten keskustelun päätteeksi pyysin häneltä allekirjoitusta käyttöluomalomakkeeseen, hän kieltäytyi ja sanoi, ettei hänen kertomustaan saanut säilyttää eikä sitä saanut myöskään tekstintää. Hän kieltäytyi, vaikka ennen haastattelua hän oli antanut suullisesti aineiston käyttöluvan. Ehkä hän oli haastattelun kuluessa alkanut kokea kertomansa asiat liian arkaluonteisiksi tai epäili haastattelusta aiheutuvan itselleen vaikeuksia. En voinut muuta kuin vetää nauhat ulos kasettien pesästä ja heittää ne roskapussiin. Olin purskahtamaisillani itkuun,

⁹ Aikaisemmin on puhuttu haastattelujen *litteroimisesta* ja *purkamisesta*. *Tekstintäminen* ilmaisee paremmin sen, että on kyse puheen muuttamisesta kirjoitettuun asuun.

kun jätin hyvästit ja kiittelin kertojaa siitä, että hän oli ystävällisesti jakanut muistonsa kanssani. Vielä vuosien kuluttua tapahtuma harmittaa minua.

Haastattelujen tekstintämisestä määrää yleensä tutkija. Purkaessaan tallenteita hän käyttää valtaansa nimenomaan kollegoihinsa nähden. Jättämällä tallenteet tekstintämättä hän pakottaa muut tutkijat kuuntelemaan kokonaan alkuperäiset nauhoitukset ja laatimaan relevanteista tallennuksista omat tekstinnöksensä, jos he aikovat hyödyntää samaa aineistoa uudessa tutkimuksessa. Lyhyestäkin nauhoituksen sisällön tiivistelmästä tai sisällysluettelosta on ainakin se hyöty, että tutkija näkee, käsitteleekö haastattelu lainkaan niitä asioita, jotka häntä kiinnostavat.

Myös tekstinnöksen täsmällisyys vaikuttaa aineiston myöhempiin käyttömahdollisuuksiin. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa muuttaa haastatteluja luettavaan muotoon, ja kattavankin tekstinnöksen voi tehdä eri tavoin. Tutkija voi muuttaa murteellisen puheen korrektiksi yleiskieleksi tai mahdollisimman tarkasti alkuperäisen esityksen yksityiskohtia noudattelevaan muotoon. Yleiskielelle kääntäminen on mielestäni kyseenalaista, vaikka olen aikaisemmin syyllistynyt siihen itsekkin, kun olen olettanut, etteivät tulevat tutkijat ymmärrä kertojan käyttämää murretta. Yleiskielinen asu on kuitenkin paikallaan, kun lainauksia julkaistaan vieraalle kielelle käännettyinä – silloin olisi vaikeaa valita kyseisen kielen murretta. Joka tapauksessa tutkijan olisi hyvä pyytää kertojia tarkistamaan tekstinnökset varmistuakseen siitä, että hän on tulkinnut esim. ammattislangin sanat, nimet ja vuosiluvut oikein. (Portelli 1997, 64–67.) Omien kenttätöittäni yhteydessä olen antanut eräille kertojille kopion haastattelusta laatimastani tekstinnöksestä, ja he ovat voineet esittää siitä huomioitaan. Haastateltavat ovat selvästi ilahtuneet tästä ja kokeneet itseään arvostettavan.

Tutkimuksen moniäänisyys

Muistitietotutkijan tehtävä on luokitella, analysoida ja tulkita aineistoaan. Mutta hänen tehtävänsä ei ole esittää yhtä ainoaa oikeaa menneisyyden tulkintaa, vaan hänen tulisi päästää kertojien erilainen ja ristiriitainenkin ääni kuuluville oman tulkintansa ohella. Juuri tätä moniäänisyyttä pidetään muistitietotutkimuksen vahvuutena.¹⁰ Tutkijan tai yhden kertojan esittämä näkemys on harvoin ainoa, joka voidaan saada selville – saati sitten totuus. Vaikka me tutkijat tähtäisimmekin vain James Cliffordin sanoin osatotuuksiin (*partial truths*), meidän pitäisi sisällyttää lopulliseen tekstiimme erilaisia tulkintoja (Clifford 1985, 7; Portelli 1997, 64–67).

¹⁰ Taina Ukkonen tähdentää muistitietotutkimuksen moniäänisyyden merkitystä (2000, passim).

Artikkelissaan ”That’s Not What I Said” folkloristi Katharine Borland toteaa muistitietotutkijoiden yleensä jättäneen etnografisen subjektin kenttätöiden jälkeisen tulkinnan ulkopuolelle. Viime aikoina eräät valtakysymyksille herkäät tutkijat ovat kuitenkin kyseenalaistaneet tutkijan tulkintamonopolin. Borland myöntää, että usein ajan puute estää tutkijaa pyytämästä haastateltavia mukaan tulkintaprosessiin. Vaikka tutkija keskustelisi tulkinnoistaan ja päätelmistään kertojien kanssa kentällä, hän ei välttämättä ota huomioon näitä keskusteluja enää lopullista tekstiään kirjoittaessaan. (Borland 1991, 64, 70, 71.)

Katharine Borlandin ohella muutkin muistitietotutkijat, mm. Margaret Le Compte ja Alessandro Portelli ovat pohdiskelleet kertojiensa kanssa tutkimukseen liittyviä kysymyksiä haastattelujen ulkopuolella (Borland 1991, 64; Portelli 1991, 56; Le Compte 1999, 65, 68). He ovat myös alkaneet ottaa kertojia mukaan lopullisen tekstin tekemiseen – eivät tasavertaisina kirjoittajina vaan lähinnä kriitikoina ja kommentoijina. Juuri pyytämällä kertojia lukemaan tekstiään ja esittämään siitä huomioitaan tutkija voi varmistaa, että hänen tekemänsä tulkinnat kertojien puheesta ovat oikeellisia, jottei tutkittavien tarvitsisi valmista tutkimusta lukiessaan sanoa, kuten Borlandin isoäiti: ”En minä noin ole sanonut!” (Borland 1991; Portelli 1991, 56; ks. myös Rossi 2005, 164; Rubin & Rubin 2005, 101.)

Jolleivät kertojat pääse tarkistamaan tutkijan heidän nimiinsä panemia tulkintoja, ovat kaikki tutkimuksessa esitetyt tulkinnat lopulta pelkästään tutkijan omia, vaikka hän nojautuisikin alkuperäisiin haastatteluihin (Borland 1991, passim; Portelli 1991, 56). Olen eräiden feministitutkijoiden kanssa sitä mieltä, että kertojat olisi olettava mukaan myös muistitietohistoriallisen tutkimustekstin laatimiseen, jos aika suinkin riittää, ja olen myös kokeillut menettelyä mielestäni suotuisin tuloksin kirjoittaessani Teijon seudun amatööritanssimuusikoista (Borland 1991, 64; Rossi 2005). Aina yhteistyö ei kuitenkaan ehkä onnistu toivotulla tavalla. Taina Ukkonen näet toteaa väitöskirjassaan, etteivät haastateltavat useinkaan koe omakseen aineiston analyysia tai tutkimuksen kirjoittamista, vaikka juuri näissä tutkimusvaiheissa yhteistyö on todennäköisesti hedelmällistä (Ukkonen 2000, 98).

Siitä huolimatta, että tutkija ottaa haastateltavat mukaan tekstin tuottamisvaiheeseen ja antaa heidän erilaisten tulkintojensa näkyä omien tulkintojensa rinnalla, hän kantaa itse vastuu tutkimuksen kokonaisuudesta ja omista tulkinnoistaan. Missään tapauksessa hän ei saa antaa kertojien painostaa itseään muuttamaan perusteltuja tulkintojaan eikä jättämään pois mahdollisia soraääniä.

Lainaukset ja lupaukset

Kertojien puheen suorat lainaukset ovat muistitietotutkimuksen suola. Eri tutkijoilla on niiden kirjoitusasusta ja käytöstä erilaisia käsityksiä. Riippumatta tekstinnöksen kieliasusta eräät tutkijat kääntävät julkaisuihinsa kertojan puheen kieliopillisesti korrektille yleiskielelle, eräät taas sisällyttävät kaikki puheen toistot ja muminat myös lainauksiinsa. Mielestäni kumpikin menettely on epäeettinen: edellinen panee kertojan suuhun puhetta, jota sieltä ei ole tullut, jälkimmäinen taas saa kertojan kuulostamaan hölmöltä tai naurettavalta. (Ks. myös Rubin & Rubin 2005, 261–262.) Ellei kyse ole nimenomaan kertomistavan tutkimisesta, lainausten tulee mielestäni olla muutoin mahdollisimman paljon alkuperäisen puheen kaltaisia, mutta ymmärtämisen kannalta tarpeettomat täytesanat, hm-hyttelyt, joo-jottelut, niin-nittelyt ja sit-sittelyt voi jättää pois tekemättä vääryyttä kertojille (Rossi 2003a).

Muitakin eettisiä ongelmia voi ilmetä haastattelulainauksen käytössä. Ellei tutkija pyydä kertojiaan tarkistamaan lainauksia, nämä eivät tietenkään voi korjata niitä. Pätkimällä kertojien puhetta tutkija voi osoittaa haastateltaviensa olevan yksinkertaisia, tyhmiä, tietämättömiä ja naurettavia tai toisaalta kaikenkietäviä, kaukonäköisiä, erityisen viisaita ja järkeviä. Kummallakin tavalla hän voi pönkittää omaa tärkeyttään, etevyyttään ja älykkyyttään. Haastateltavat eivät myöskään voi puolustautua mielestään virheellisiä tulokintoja vastaan, ellei heiltä niistä kysytä.

Lupausten pitäminen kuuluu hyviin käytöstapoihin, ja sen täytyisi olla itsestään selvää myös muistitietotutkijoille. Näin ei välttämättä ole. Erityisen pahana pidän sitä, että tutkija paljastaa kertojien henkilöllisyyden tai esittää heidät helposti tunnistettavina, vaikka on luvannut taata heidän anonymiteettinsa. (Anonymisoinnista ks. esim. Mahlamäki 2005.) Toisaalta kaikki kertojat eivät halua piiloutua nimettömyyden suojiin, vaan monet pitävät tärkeänä, että heidän nimensä mainitaan lopullisessa julkaisussakin. Tutkijan on näissä tapauksissa huolehdittava siitä, että nimet tulevat julkisuuteen.

Anteeksiantamatonta on kuitenkin se, että tutkija julkaisee haastatteluista niitä osia, jotka hän on luvannut pitää salassa. Tutkija pettää lupauksensa ja käyttää ihmisiä hyväksi myös silloin, jos hän lähtee kentältä eikä anna sen jälkeen minkäänlaista palautetta. Kuten Daphne Patai kirjoittaa, tässä ”problems of power and betrayal expose the fragility of easy assumptions of sisterhood and reciprocity.” (Patai 1991, 149.) – Naistutkimuksen tähdentämä vastavuoroisuus ja empaattisuus eivät siis yksin riitä tekemään haastattelututkimuksesta tasavertaista. – Tulevien tutkimusten kannalta tutkijan jokainen petos voi olla kohtalokas; yksi syöty sana voi aiheuttaa sen, ettei kenelläkään ole enää samalle kentälle menemistä.

Tutkija voi saada julkaisuistaan mainetta ja kunniaa – ainakin hän voi lisätä ne ansioluettelonsa. Mutta saavatko kertojat mitään vastinetta sille, että

ovat osallistuneet aikaa vievään ja ehkä emotionaalisesti rasittavaankin haastatteluun? Mielestäni haastattelututkimukseen sisältyy julkilausumaton lupaus, että haastateltavat saavat tietää tutkimustuloksista. Eräiden tutkijoiden mielestä kertojille riittää palkkioksi, että he saavat hetken ajan osakseen tutkijan jakamattoman huomion, että he saavat puhua omista asioistaan, että he pääsevät historiaan ja että he voivat ehkä vaikuttaa julkaisun sisältöönkin. (Patai 1991, 143, 149.) Mielestäni pelkkä osallistuminen ei riitä, vaan tutkijan on palautettava työnsä tulokset yhteistyökumppaneilleen ja vieläpä sellaisessa muodossa, että he pystyvät sen ymmärtämään.¹¹ Jokaisen haastateltavan ei välttämättä tarvitse saada ilmaista kappaletta lopullisesta julkaisusta, mutta kirja tai artikkeli on saatettava kaikkien ulottuville vaikkapa paikalliseen kirjastoon. Jos tutkimus on vieraskielinen, siitä on välitettävä tieto osallisille esitelmien, lehdistön tai sähköisten viestimien kautta.

Tutkijan ja kertojien valtapeli voi jatkua tutkimuksen julkaisemisen jälkeenkin, jos tutkija yrittää estää haastateltavia saamasta sitä käsiinsä. Joskus syystäkin katkerat ja loukkaantuneet kertojat voivat perustellusti tai perusteettomasti mustamaalata tutkijaa tai kertoa hänestä perättömiä tietoja. Perusteltu arvostelu on kuitenkin aina paikallaan, ja se tutkijan on otettava asiallisesti vastaan.

Eettisen muistitietotutkimuksen mahdollisuus

Edellä esitetyn jälkeen voidaan kysyä, onko lainkaan mahdollista tehdä eettistä muistitietotutkimusta, jossa tutkijan ja haastateltavien valtasuhde olisi tasapainossa. Daphne Patain mielestä epäeettisessä maailmassa ei voida tehdä todella eettistä tutkimusta, koska tutkijat ovat ihmisiä ja he voivat aina käyttää toisia hyväksi. Näin käy varsinkin silloin, kun tutkija on taloudellisesti, poliittisesti ja sosiaalisesti korkeammalla kuin hänen haastateltavansa. Daphne Patain mielestä muistitietotutkijoiden on ryhdyttävä myös poliittiseen toimintaan, jos mielivät ratkaista eettisiä ongelmia maailmanlaajuisesti (Patai 1991, 137, 150). Myös Suomen kaltaisissa taloudellisesti, koulutuksellisesti ja sosiaalisesti melko tasa-arvoisissa yhteiskunnissa voi vallan väärinkäytön ongelmia esiintyä tutkimuksen eri vaiheissa. Mutta tiedostaessaan hyväksikäytön mahdollisuudet ja pohtiessaan kriittisesti omaa toimintaansa ja tutkimusprosessiaan tutkija pystyy ainakin pyrkimään eettisyyteen ja minimoimaan ongelmia.

Muistitieto-haastattelun epäsymmetrisyyttä ei voi eikä tarvitsekaan välttää, sillä ilman tutkijan auktoriteettia ei tutkimusta koskaan tehtäisi. Muisti-

¹¹ Turun yliopiston suomalaisen ja vertailevan kansatieteen professori Ilmar Talve tähdensi opetuksessaan sitä, että kansasta on kirjoitettava niin, että kansa ymmärtää.

tietotutkimus on aina subjektiivista ja siten puolueellista (*partial*). Kun jokaisella kertojalla on oma totuutensa, on tutkijan kaikin tavoin vältettävä tahallaan vinouttamasta tutkimustaan käyttämällä valtaansa väärin. Vastavuoroisessa, kunnioittavassa, empaattisessa, tasa-arvoisessa tilanteessa ei tutkijan eikä tutkittavan tarvitse kiistellä vallasta.

Viime aikoina on meillä Suomessakin keskusteltu paljon tutkimuseettisistä kysymyksistä, mutta humanisteille ei ole onnistuttu laatimaan yhteisiä eettisiä ohjeita. Muistitietotutkija voi kuitenkin vallankäytön ongelmiin törmätessään etsiä ohjeita tutkimuksen yleisistä eettisistä periaatteista, joita löytyy mm. näistä julkaisuista: *Tutkijan eettiset valinnat* (Karjalainen – Lounis – Pelkonen – Pietarinen 2002), *Tutkimuseetiikka* (Kuula 2006) ja *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen* (2002)¹². Myös *Eloren* erikoisnumerossa *Arkistoaineiston elinkaari – kulttuurientutkimuksen juridisia ja eettisiä kysymyksiä* (2/2002) pohditaan tutkimuseetiikkaa. Kannattaa vilkaista myös eräitä ulkomaisia lähitieteiden eettisiä ohjeita.¹³ Muistitietotutkijan tärkein ohje on yksinkertaisuudessaan: älä vahingoita niitä ihmisiä, joiden kanssa työskentelet, äläkä tee heille vääryyttä.

LÄHTEET

- Arkistoaineiston elinkaari – kulttuurientutkimuksen juridisia ja eettisiä kysymyksiä. OUTI FINGERROOS, ANNE HEIMO, TIINA MAHLAMÄKI, KATRIINA SIIVONEN (toim.): *Elore* 2/2002. http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/html.
- BORLAND, KATHERINE 1991: "That's Not What I Said": Interpretive Conflict in Oral Narrative Research. SHERNA BERGER GLUCK and DAPHNE PATAI (toim.): *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- CAUNCE, STEPHEN 1994: *Oral History and the Local Historian*. Longman, London and New York.
- CHANFRAULT-DUCHER, MARIE-FRANÇOISE 1991: Narrative and Socio-Symbolic Analysis. SHERNA BERGER GLUCK and DAPHNE PATAI (toim.): *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- CLIFFORD, JAMES 1985: Introduction: Partial Truths. JAMES CLIFFORD and GEORGE MARCUS (toim.): *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Code of Ethics of the American Anthropological Association*. Approved June 1998. <http://www.aaanet.org/committees/ethics/ethcode.htm>. Luettu 13.6.2005.
- DESMOND, MARGARET 2004: Methodological challenges posed in studying an elite in the field. *Area* 36 (2004), 3, 262–269.
- DOUGLAS, JACK D. 1979: Living Morality versus Bureaucratic Fiat. C. B. KLOCKARS and F. W. O'CONNOR (toim.): *Deviance and Decency: The Ethics of Research with Human Subjects*. Sage Publications, Beverly Hills, Cal.

¹² Julk. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

¹³ *Code of Ethics of the American Anthropological Association* (June 1998); *Oral History Evaluation Guidelines* 2000 (1989); *Oral History Society – Copyright and Ethics: Principles and Standards of the Oral History Association*; *Statement of Ethical Practice for the British Sociological Association* (2002). Ks. myös Israel & Hay, *Research Ethics for Social Scientists* (2006), ja Linda Shopes, *Legal and Ethical Issues in Oral History* (2006).

- FINGERROOS, OUTI 2003: Karjalainen – heimolainen vai uusheimolainen. *Tutkijat kentällä*. Toim. PEKKA LAAKSONEN, SEPPO KNUUTTILA ja ULLA PIELA. SKS, Helsinki.
- GLUCK, SHERNA BERGER & PATAI, DAPHNE (toim.) 1991: *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsittelyminen* 2002. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki. Ks. myös: <http://www.pro.tsv.fi/tenk/htkfi.pdf>. Luettu 23.9.2006.
- KLEIN, RENATE DUELLI 1983: How to Do What We Want to Do. GLORIA BOWLES and RENATE DUELLI KLEIN (toim.): *Theories of Women's Studies*. Routledge and Kegan Paul, London.
- ISRAEL, MARK – HAY, IAIN 2006: *Research Ethics for Social Scientists*. SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- KARJALAINEN, SAKARI – LAUNIS, VEIKKO – PELKONEN, RISTO – PIETARINEN, JUHANI (toim.) 2002: *Tutkijan eettiset valinnat*. Gaudeamus, Helsinki.
- KRESS, GUNTHER – FOWLER, ROGER 1979: Interviews. ROGER FOWLER, BOB HODGE, GUNTHER KRESS, TONY TREW (toim.): *Language and Control*. Routledge & Kegan Paul, London, Boston and Henley.
- KUULA, ARIJA 2006: *Tutkimuseettikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino, Tampere.
- LE COMPTE, MARGARET D. 1999: Researcher Roles. MARGARET LE COMPTE – JEAN J. SCHENSUL – MARGARET R. WEEKS – MERRILL SINGER (toim.): *Researcher Roles and Research Partnership*. AltaMira Press, Walnut Creek, London, New Delhi.
- MAHLAMÄKI, TIINA 2005: Mitä tulikaan luvattua? Käyttösidonnaisuus ja vanhat haastatteluaineistot. *Elore* 1/2005. http://cc.joensuu.fi/~loristi/1_05/mah_b_1_05.pdf.
- MINISTER, KRISTINA 1991: A Feminist Frame for Interviews. SHERNA BERGER GLUCK and DAPHNE PATAI (toim.): *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- OAKLEY, ANNE 1981: Interviewing Women: A Contradiction in Terms. HELEN ROBERTS (toim.): *Doing Feminist Research*. Routledge and Kegan Paul, London, Boston, Melbourne and Henley.
- Oral History Evaluation Guidelines*. Oral history Association. Pamphlet Number 3. Adopted 1989, Revised Sept. 2000. http://omega.dickinson.edu/organizations/oha/pub_eg.html. Luettu 27.3.2007.
- Oral History Society – Copyright and Ethics*. <http://www.ohs.org.uk/ethics/index.php>. Luettu 27.3.2007.
- PATAI, DAPHNE 1991: U.S. Academics and Third World Women: Is Ethical Research Possible? SHERNA BERGER GLUCK and DAPHNE PATAI (toim.): *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- PEKKALA, ARMI 2003: Tutkijan eettiset ongelmat. PEKKA LAAKSONEN – SEPPO KNUUTTILA – ULLA PIELA (toim.): *Tutkijat kentällä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- PEKKINEN, SAARA 1999: Muistitieto lähdeaineistona. JUKKA PARTANEN – PASI TUUNAINEN (toim.): *Kylä kirjaksi*. Pohjois-Karjalan historiallisen yhdistyksen vuosikirja 7: Joensuu, Joensuu.
- PORTELLI, ALESSANDRO 1991: What Makes Oral History Special. *The Death of Luigi Trastulli and Other Stories. Form and Meaning in Oral History*. State University of New York Press, New York.
- 1997: *The Battle of Valle Giulia: Form and Meaning in Oral History*. The University of Wisconsin Press, Madison.
- Principles and Standards of the Oral History Association*. <http://www.ghi-dc.org/guide8/Principles.html>. Luettu 3.3.2004.
- ROSSI, LEENA 2003a: *Muistitietoa haastatteleamalla*. Opintomoniste. Turun yliopisto, Kulttuurihistoria ja Avoin yliopisto-opetus, Turku.
- 2003b Kulttuurihistoriantutkija ei ole tuomari eikä poliisi. ULLA CLERC (toim.): *Kekui ja trokarei: Kertomuksia salakuljetuksesta saaristossa*. s.l.: Nuotta.
- 2005: Yhtä soittoa koko elämä. LEENA ROSSI (toim.): *Saanko Luvan? Iskelmä-Suomen ilmiötä 1900-luvulla*. k&h, Turku.
- RUBIN, HERBER J. – RUBIN, IRENE S. 2005: *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. SAGE Publications, Thousand Oaks, Cal.

- SHOPES, LINDA 2006: Legal and Ethical Issues in Oral History. THOMAS L. CHARLTON, LOIS E. MYERS & REBECCA SHARPLESS (toim.): *Handbook of Oral History*. Altamira Press, Lanham, MD.
- STACEY, JUDITH 1991: Can There Be a Feminist Ethnography? SHERNA BERGER GLUCK and DAPHNE PATAI (toim.): *Women's Words: The Feminist Practice of Oral History*. Routledge, New York and London.
- Statement of Ethical Practice for the British Sociological Association*. British Sociological Association: March 2002 (appendix updated 2004). www.britisoc.co.uk. Luettu 23.12.2006.
- STUHMILLER, CYNTHIA M. 2001: Narrative methods in qualitative research: Potential for therapeutic transformation. KATHLEEN R. GILBERT (toim.): *The Emotional Nature of Qualitative Research*. CRC Press, Boca Raton, London, New York, Washington, D.C.
- THOMPSON, PAUL 1982: *The Voice of the Past: Oral History*. Paperback reprinted. Oxford University Press, Oxford, New York.
- 2000: *The Voice of the Past: Oral History*. Third Edition. Oxford University Press: Oxford, New York.
- UKKONEN, TAINA 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla: Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. SKS, Helsinki.
- VASENKARI, MARIA 1996: Mitä se sanoo? Mitä se kertoo? Dialoginen näkökulma kenttätutkimusaineiston tuottamiseen. Uskontotiede – folkloristiikka. TUIJA HOVI & LOTTE TARKKA (toim.): *Kirjoituksia opinnäytteistä*. Etiäinen1. Turun yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos, Turku.
- VASENKARI, MARIA – PEKKALA, ARMI 2000: Dialogic Methodology. *Thick Corpus, Organic Variation and Textuality in Oral Tradition*. Studia Fennica Folkloristica 7. Finnish Literary Society, Helsinki.

LEENA ROSSI: *Power in oral history research*

In this article, I discuss an important ethical issue in oral history research—power. Since the 1970s, feminist scholars have been among the first to criticise the traditional interview model that was authoritarian, controlled, distanced, and ostensibly neutral, and wanted to replace it with a feministic, sympathetic model. First, I briefly address the critique feminist scholars directed towards the old model. Then, I concentrate on the possibilities each partner in oral history, interviewer and interviewee(s), might have for (mis)using her/his power during the research process. It depends on the scholar, whether (s)he lets the interviewees participate in other phases of research besides the interview, i.e. planning and reporting. Naturally, the researcher exercises his/her power during the whole research process and without it there would never be any scholarship. However, the narrator also has several opportunities for power struggle, during the interviews; by various means (s)he could prevent the scholar from getting the information (s)he wants to obtain. It is important to realise, that the interview partners do not only exercise their power over each other and the interview material, but also over the access of future scholars to it. At the end of the article I suggest that reflexivity helps the researcher to aim at ethical research and to minimise problems of power. In a reciprocal, respectful and empathetic oral history research situation there will be no need for power games.